

Psychopathologie, Spiritualiteit en de Mimetische Theorie

Acht jaar na de dood van René Girard begint de vraag met welke “neogirardianen” ik met name verder wil gaan steeds concreter te worden. Hieronder zal ik de namen noemen van Wolfgang Palaver, Martha Reineke en Nidesh Lawtoo. Ik zal aangeven welke plaats ze innemen in wat mijn belangrijkste interesseveld is: psychopathologie en spiritualiteit.

1. Achtergrond

Mijn belangstelling voor spiritualiteit komt voort uit mijn pogingen mijn ervaringen van psychose en bekering en de samenhang daartussen, zoals beschreven in *De overtocht*, op begrip te krijgen. Al decennialang zoek ik mijn weg in denkwijzen waarin een openheid bestaat jegens religie en spiritualiteit. In eerste instantie meende ik een inbedding gevonden te hebben in de transpersoonlijke psychologie, met Carl Gustav Jung als de belangrijkste inspiratiefiguur. In de jaren tachtig heb ik nog deelgenomen aan een gespreksgroep gebaseerd op de “psychosynthese” van Roberto Assagioli.

Deze hele denkrichting heb ik achter me gelaten toen ik eind jaren 80 René Girard ontdekte. Als Girardiaan, in filosofisch opzicht dus, ben ik eigenlijk een bekeerde Jungiaan.¹ Na het verschijnen van mijn boek ben ik me weer meer in Jung gaan verdiepen, niet zo zeer om zijn filosofie van het “collectieve onderbewuste” weer in overweging te nemen, maar om resonanties tussen zijn werk en dat van Girard op te sporen. Deze vinden we met name in de gedachte aan “de schaduw,” het zoeken naar zelfinzicht in en acceptatie van de donkere zielsdelen, wat ertoe zal bijdragen de duisternissen niet of minder op

anderen te projecteren. Wat de afkeer van het zondebokproces betreft zijn Jung en Girard grotendeels solidair.²

Een tweede reden om weer meer te gaan lezen in de transpersoonlijke psychologie is dat ik regelmatig in aanraking kom met mensen bij wie spiritualiteit en religiebeleving geplaagd of gestoord kan worden door psychische ontregelingen. Ik noem hier het proefschrift van Eva Ouwehand en de organisatie Spiritualiteit in Balans die daar uit voort is gekomen.³ Het is een wereld waarin ik me wil blijven bewegen en waarin ik aan opinievorming wil doen, wil onderzoeken wat ik kan verwelkomen, wat ik kan gedogen en waartegen ik me moet verzetten.

Het valt me niet moeilijk mijn eigen positie en keuzes in deze te verdedigen – kiezen voor de mimetische theorie als filosofische basis, en voor het christendom (met de Dominicuskerk als thuishaven) als religieuze basis. Maar daarnaast wil ik graag in open dialoog blijven staan met mensen met een andere filosofische en/of religieuze oriëntatie, om een klankbord te vormen, om mensen eventueel op weg te helpen en om bij te dragen aan het verder in kaart brengen van het spirituele landschap.

Alleen al omdat ik er mee te maken heb, leeft in mij een interesse in en een openheid naar New Age-achtige zaken, met leren zo divers als het Hawaïaanse vergevingsritueel Ho'oponopono, een Cursus in Wonderen, de Wicca, de Vrijmetselaars, enzovoorts. Het denken van Girard treft me soms als al te zeer ingebed in een traditioneel en soms zelfs onverdraagzaam katholicisme. **Wolfgang Palaver**, met zijn op de interreligieuze dialoog georiënteerde denktrant, maakt naar mijn smaak een stap in de goede richting.

2. Indifferentiatie

Mijn uitgangspunt is dat, zoals ik ook al in *De overtocht* aangeef, zowel psychische ontregelingen als spirituele ervaringen gerelateerd zijn aan vormen van *indifferentiatie*. Het canvas waarin het filosofische linnen is opgespannen om die indifferentiatie te doordenken is de mimetische theorie. We kunnen daarbij denken aan Girards notie van de “crisis van de verschillen” en de opvatting dat de verschillen er in eerste instantie zijn om ons te *beschermen*.

Dit onderwerp wil ik verder onderzoeken en uitbouwen. Het schema van Girard zal niet helemaal voldoen, omdat in zijn “interdividuele psychologie” een zekere afkeer, of een allergie speelt voor een “psychologie van het subject” die bij het beschouwen van psychische ontregelingen vaak onmisbaar is. Bij Girard ligt alle nadruk op antropologische indifferentiatie, terwijl er in een psychose eerder sprake is van indifferentiatie van geïnternaliseerde cultuurpatronen, waarin naast de verboden en mythen/narratieven uit de culturele omgeving ook idiosyncratische elementen van een opvoedsituatie terecht kunnen komen, zoals een trauma. Zoals **Martha Reineke** ook heeft opgemerkt, schrijft Girard nauwelijks over individuele trauma's en dient de mimetische theorie in dit opzicht aangevuld te worden, zoals zijzelf doet met het werk van onder andere Julia Kristeva.

In deze allergie voor de psychologische, of individuele indifferentiatie, spelen ideologische elementen mee. Het heeft te maken met het afwijzen of ontwijken van andere psychologische en filosofische zoektochten naar de indifferentiatie, zoals de “de heterogeniteit” bij George Bataille, de “doodsdrift” bij

Sigmund Freud, of het “Dionysische” bij Friedrich Nietzsche. Anders is dat in het werk van **Nidesh Lawtoo**, die de mimetische theorie wil generaliseren tot een filosofische traditie van de *Homo Mimeticus* die teruggaat tot Plato, en waarin René Girard zijn rol van aartsvader van het mimetische denken moet inwisselen tegen de rol van “slechts” een belangrijke 20ste eeuwse representant daarvan.

¹ Zie *De overtocht: Filosofische blik op een psychose*, p. 280-281

² Zie bijvoorbeeld Dale Kushner [How Facing Our “Shadow” Can Release Us From Scapegoating](#).

³ Begin 2020 is Eva Ouwehand gepromoveerd op de dissertatie *Mania and Meaning: More attention for religious and spiritual experiences in treatment of bipolar disorder*. Het betrof een empirisch onderzoek waarin ze een groot aantal mensen met een bipolaire stoornis heeft ondervraagd. Van haar onderzoeksresultaten is een fraai overzichtsfilmpje gemaakt: [Religieuze en Spirituele Ervaringen & de Bipolaire Stoornis](#). Op haar promotie heeft ze alle mensen die aan haar onderzoek hebben meegewerkt uitgenodigd, waaruit [Spiritualiteit in Balans](#) is ontstaan.